

VICTOR VAN CROMBRUGGHE EN PIETER DE KEYSERE

Werkend aan een geschiedenis van Merelbeke (1) kon het niet anders of ik moest met de geschiedenis van een oude adellijke familie in contact komen. Die familie vond immers haar oorsprong in Krombrugge waarvan men weet dat deze "villa" in 964 door graaf Arnulf de Oude aan de S. Pietersabdij te Gent werd geschonken. Zij dankte trouwens haar naam aan het abdijhof te Krombrugge waarop de abdij een lid van de familie had aangesteld als uitbater ervan en als meier over geheel het domein. Erfelijkheid en verworven rijkdom hadden voor gevolg dat de van Crombrugge's na de voogdijbeperking van 1122 door Karel de Goede hun intrek namen op het "castellum" dat aan voogd Boudewijn III van Aalst was ontzegd geworden. Aldus werden zij beschouwd als de heren van de heerlijkheid Krombrugge die ongeveer een derde van de gemeente Merelbeke besloeg.

Ten allen tijde werden stambomen van dergelijke families opgesteld. Tijdens de 19de eeuw werden die verzameld en in druk uitgegeven, blijkbaar onder impuls van een zekere nostalgie naar een verleden dat door de Franse Revolutie zo bloedig werd afgesloten (2).

Wetenschappelijk gevormde historici vertonen veelal de neiging die genealogische publicaties te veronachtzamen, omdat de er in voorkomende gegevens dikwijls zonder de nodige kritische benadering werden opgenomen. Bovendien hebben deze genealogieën een relatief beperkt belang voor de geschiedenis van mens en maatschappij.

Toch bevatten zij soms gegevens waaraan niet kan worden voorbijgegaan en die tot verder onderzoek uitnodigen.

Een lid van de familie de Crombrugge, Victor de Crombrugge de Looringhe (1866-1928) stelde aldus een genealogie zijner familie op. Een kopie van deze onuitgegeven genealogie werd mij door Baron O. de Crombrugge bereidwillig ter hand gesteld (3). Hierin leest men dat in 1473 Gerard van Crom-

-
1. Ondertussen verschenen onder de titel : Oud Merelbeke, voornamelijk tijdens de Middeleeuwen. Met tekeningen door N. De Sutter. Merelbeke, 1992, in eigen beheer. (500 fr. + port).
 2. Typisch in dit verband is de titel van Hs G 20916 in de U.B. te Gent : *Mémoire historique sur les événements arrivés en Flandres, et de l'influence qu'ils ont exercée sur les villages depuis les siècles reculés jusqu'en l'année 1796.* - Dit Hs bevat niets meer dan de kopie van een genealogie van de familie Triest, verschenen te Mechelen in 1779, met enkele aanvullingen.
 3. De uitgegeven genealogie in J. Gailliard, *Bruges et le Franc, Brugge 1857-1862*, 5 bdn. : IV, blz. 254-274, en de genealogie van de Crombrugge de Piquendaele, in : *Poplimont, La noblesse belge*, I, blz. 341-354 (aanvullingen bij de Stein d'Altenstein, *Annuaire de la noblesse belge*, XIII, 1859), gaan slechts terug tot de 14e eeuw en geven niet alle vertakkingen.

brugghe, zoon van Gillis en van Jacqueline Bouche, in het bezit was van een der achterlenen van het Hof Ter Hagen te Merelbeke (4). Maar reeds op 30 april 1464 werd tegen hem een proces ingespannen omdat hij actief was geweest als schilder/verluchter zonder lid te zijn van het gilde der vrije schilders.

Hij was gehuwd met Johanna Minaert. Zij overleden beiden in 1500, zij op 1 en hij op 6 januari. Zij hadden twee kinderen : Jan, die priester werd, en Victor. De laatste huwde met Johanna van Ydeghem, dochter van Joost en van Elisabeth Furiesen. Victor overleed op 5 juli 1515 en zijn vrouw op 7 febr. 1523.

Tot daar wat Victor de Looringhe had opgetekend over deze beide figuren die ons bekend zijn : Gerard als "bouc scriver" en boekbinder sinds 1456, Victor als boekbinder en uitgever die o.m. met de drukker en boekbinder Pieter de Keysere samenwerkte (5).

Vervolgens echter nam hij een genealogie van een Nederlands onbekend auteur over die gevonden werd bij de nagelaten papieren van majoor Van der Dussen de Kestergat te Brugge in 1900 (6). De tak van de familie waarvan Gerard van Crombrugghe de stichter was, was inderdaad tijdens de 16de eeuw uitgeweken naar Nederland.

In die Nederlandse genealogie leest men dan dat Victor van Crombrugghe vier kinderen had waarvan de oudste, Johanna, geboren op 10 nov. 1495, huwde met Pieter de Keysere. Zij overleed in juli 1516, vermoedelijk in het kinderbed aangezien zij toen slechts 21 jaar oud was.

Die familiale relatie was tot nog toe onbekend (7). Men wist alleen dat er beroepshalve samenwerking heeft bestaan.

Sommige bekende feiten worden daardoor veel beter te begrijpen. Als de weduwe van Victor van Crombrugghe, Johanna van Ydeghem, in 1523 overleed, liet zij aan het Veerleplein niet alleen een stil gevallen bedrijf achter, maar ook nog twee nog ongehuwde kinderen, Joachim en Victor, waarvan de eerste pas in 1531 in het huwelijk trad, en de tweede in 1529 overleed zonder gehuwd te zijn (8). Is het dan niet zeer goed te begrijpen dat Pieter de Keysere die zelf weduwnaar was sinds 1516, bij zijn jonge schoonbroeders is gaan inwonen in 1524, en van zijn woonst bij het belfort naar het Veerleplein verhuisde zoals reeds bekend was.

Meteen is nu waarschijnlijk ook de naam bekend van de opvolger van Victor van Crombrugghe : Joachim. Deze overleed na 1546 aangezien zijn zevende

4. Bedoeld is het abdijhof Ter Hagen in Merelbeke.

5. Gent, duizend jaar kunst en cultuur, II, Gent, 1975, blz. 161.

6. Deze archieven bevinden zich thans op het kasteel van Ottignies bewoond door Jacques van der Dussen de Kestergat.

7. Volgens dezelfde bron huwde Johanna's broeder Joachim in 2de huwelijk met een Katharina de Keysere, en zijn zoon Paul in 1570 met Amelberge van Hoorebeke, dochter van Jacques en van Clara sKeyzers.

8. Een ander kind, Bette, geboren op 3 nov. 1496 was reeds voor 1515 overleden.

en laatste kind Paul op 22 januari 1546 geboren werd. Was 1546 niet ook het laatste jaar waarin werk van Victor's opvolger geleverd werd?

De vroegere woonst van Pieter de Keysere op de Zandberg omschreef hijzelf als volgt : "In monte arenoso - circum Capitolia - ante Capitolium - voor tscepenhuis vander keure". Op de houtsnede met het oudst bekend gezicht op Gent, met de Maagd van Gent, omringd met de wapens van de poorters en van de neringen, dat hij in 1524 drukte, staat het belfort aangeduid als het Capitolium. Hij woonde dus bij het belfort. De term Zandberg schijnt toen nog aan geheel de hoogte waarop ook het belfort en het schepenhuis gebouwd waren, gegeven te zijn.

Is het niet opvallend dat dit ook het adres was van de eerste Gentse drukker Arend de Keysere : "delez le belfroy - Bij den Beelfroete"? Pieter woonde dus blijkbaar in hetzelfde huis als voorheen Arend de Keysere.

Het is echter ook bekend dat Arend de Keysere in 1490 vier dochters achterliet : Hannekine (Johanna), Tannekine (Constancia), Heermijnkine (Hermina) en Joossinkin (Josina) (9). Indien er dus verwantschap bestond tussen Arend en Pieter de Keysere, dan kan dit hoogstens langs een zij-lijn geweest zijn.

Hier is het de plaats om er Robert de Keysere bij te betrekken. De samenwerking die men heeft vastgesteld tussen Pieter en Robert de Keysere is inderdaad te opvallend om niet ook aan verwantschap tussen die twee figuren te denken.

De activiteit van Robert de Keysere als student te Parijs, als schoolmeester, als principaal van het College van Doornik te Parijs en tenslotte terug te Gent als drukker, situeert zich tussen 1470 (zijn geboortedatum) en 1514 (laatste bekend drukwerk). De activiteit van Pieter de Keysere als drukker begon in het jaar dat zijn vrouw overleed, 1516, en nadat hij het typografisch materiaal van Robert de Keysere had afgekocht. Het komt ons voor dat Robert de Keysere veel meer een humanistisch geleerde was dan wel een geslaagd manager en voortzetter van het bedrijf dat Arend de Keysere in 1490 had achtergelaten. Na 1516 schijnt Pieter de Keysere die taak te hebben overgenomen en met het bekende succes boeken te hebben gedrukt op het "Prelum Caesareum" waarnaar in de drukwerken van Robert en van hemzelf gerefereerd is geworden.

Men kan zich verder afvragen of de familiale relatie van Pieter de Keysere met Victor van Crombrughe niet reeds zeer lang voorafgegaan is geweest door een goede zakelijke relatie tussen de drukkerij aan het belfort en de boekbinderij/boekhandel op het Veerleplein toen deze vermoedelijk nog in handen was van Gerard van Crombrughe. Dit kan men toch wel afleiden uit wat de

9. J. Machiels, Meester Arend de Keysere 1480-1490. Gent, 1973, blz. 18.

onbekende vertaler van Boethius, gedrukt in 1485, schreef: "So heb ic tot elcx nutscap ende profite den allereersten bouc van deser translacie met mijnder hand ghecorrigeert, te sente verelde te Ghend in de librarie doen legghen". Was die librarie de bibliotheek van het S. Veerlekapittel, of de boekhandel van de van Crombrugghes? Ook dit laatste is mogelijk zonder daarom F. van der Haeghen te volgen waar deze dacht dat Arend de Keysere op het Veerleplein zou gewoond hebben (10).

Is het verdedigbaar te stellen dat reeds Gerard van Crombrugghes gedrukte werken op het Veerleplein zou verkocht hebben in een tijd dat de incunabels nog als een grote nieuwigheid ervaren werden?

Men mag niet uit het oog verliezen dat hij reeds "boucscriver" en boekbinder was sinds 1456. Volgens de genealogie van Victor de Loringhe was ook een ander lid van de familie, André van Crombrugghes, te Brugge werkzaam als miniaturist (11), een kunst die ook door Gerard werd beoefend te Gent, evenwel zonder toelating van het gilde. Het lag voor de hand dat een huis waar boeken geproduceerd werden (schrijven en binden) belangstelling moest hebben voor de nieuwigheid die al vlug overal een groot succes kende (12). Hier kan de vraag gesteld worden of de kapitaalkrachtige familie van Crombrugghes misschien de onbekende geldschieder was die ca of na 1485 Arend de Keysere uit de nood heeft geholpen (13)? Was het niet in hun belang dat boeken gedrukt werden om verkocht te worden in hun "library"?

Na de dood van Arend de Keysere hertrouwde zijn weduwe met Henricus de Valle (14). Men heeft gemeend deze te moeten identificeren met Heynderic van den Dale, drukker te Brugge, die zijn naam latiniseerde tot Heynricus de Valle in een drukwerk van 1503.

Is het echter niet zo dat ook de naam Van de Walle vertaald werd in "de Vallo", en dat Gillis van de Walle werken uitgaf onder de naam Aegidius de Vallo? Waarom het in Brugge gaan zoeken als men weet dat, terwijl Pieter de Keysere zich onder het belfort aan het bekwamen was in de kunst van het boekbinden, mogelijks in opdracht van Robert de Keysere, op het Veerleplein een Gillis van de Walle hetzelfde beoogde? Was die Gillis soms een verwante van de tweede echtgenoot van Beatrice van Orroir?

10. Daarover : J. Machiels, a.w., blz. 44.

11. Die André van Crombrugghes maakte deel uit van een tak die gelieerd met de Erenbout's, naar Brugge ging wonen. Een Anna van Crombrugghes huwde er met Gerard van Gruuthuuse, en een andere zou maitresse geweest zijn van Filips de Goede.

12. Te Gent leefde toen Raphaël de Marcatellis, abt van de Sint Baafsabdij (1478-1508) van wie bekend is dat hij meer dan 100 incunabelen heeft aangekocht, zoals ik heb aangetoond in 1974 : Incunabelen in de bibliotheek van Sint-Baafs in 1572, volgens de catalogi van Gent, Brussel en Lokristi. (Archief- en bibliotheekwezen in België, Extranummer 11)

13. Gent, duizend jaar... II, blz. 16. - J. Machiels, a.w., blz. 17.

14. J. Machiels, a.w., blz. 17.

Zo zou men best de rivaliteit tussen beide begrijpen welke leidde tot het gevecht dat in 1511 plaats vond en waarbij Gillis veroordeeld werd tot betaling van de dokters- en apothekerskosten, 12 pond was, en twee grote bedevaarten (15).

K.G. VAN ACKER
14-5-1992

15. Gent, duizend jaar..., II, blz. 145.